

Asia: VN/24649/2023

Ositusvaateen vanhentuminen; arviomuistio

Sääntelyn tarpeellisuus

Lausuntonne:

Avuo-oikeuden vanhentumiseen ei liity samanlaista julkista intressiä kuin esimerkiksi velkojen vanhentumiseen. Sääntelyn tarve on sen vuoksi kyseenalainen. Sääntelytarpeelle ei arviomuistiossa ole esitetty muita perusteita kuin se, että ajan kulumisen vaikeuttaa osituksen kannalta tarpeellisten tosiseikkojen selvittämistä. Näin voi olla, mutta toisaalta osituksen osapuolet osaavat tämän seikan merkityksen omalta osaltaan parhaiten arvioida. Uudistuksen haittapuolena ovat vanhentumisajasta johtuvat, tietämättömyyteen perustuvat oikeudenmenetykset ja niiden uhasta johtuva oikeudellisen neuvonnan tarpeen lisääntyminen. Ei siten ole yksiselitteistä, ovatko ehdotetun sääntelyn hyödyt sen haittoja suuremmat. Arviomuistiosta käy ilmi, että missään Pohjoismaassa ositukselle ei ole säädetty vanhentumisaikaa. Tällä näkökohdalla on merkitystä, kun on kyse yhteispohjoismaiseen valmisteluun perustuvasta lainsäädännöstä.

Ositusvaateen elementit ja sääntelytarpeen sisällöllinen rajaaminen

Lausuntonne:

Arviomuistiossa esitetty rajausta on mielestäni perusteltu. Ositukseen kuuluu tasingon määrittämisen lisäksi myös omaisuuksien erottelu ja yhteisen omaisuuden jakaminen sekä velkojen järjestely. Osituksen viimeksimainittujen funktioiden vuoksi ositus tulee voida saattaa vireille, vaikka oikeus saada toisen omaisuutta osituksessa olisi vanhentunut, sillä yleiset siviilioikeudelliset keinot omaisuuksien erottelun ja yhteisen omaisuuden jakamiseksi ovat epätarkoituksenmukaisia ositusmenettelyyn verrattuna silloin, kun toimitus koskee puolisoitten varallisuuden muodostamaa kokonaisuutta, "pesää".

Jos vanhentumisesta säädetään, sen tulisi koskea vain oikeutta saada toisen puolison omaisuutta. Vanhentumisen ei tulisi vaikuttaa oikeuteen saada pesänjakaja määrättyksi osituksen toimittamista varten eikä kysymystä vanhentumisesta tulisi tutkia pesänjakajan määräämistä koskevassa asiassa.

Vanhentumisaika ja sen alkaminen avioero-osituksissa

Lausuntonne:

Yksinkertaisinta olisi säätää vanhentumisaika alkamaan päätöksen lainvoimaiseksi tulon ajankohdasta. Olisi väärin säätää vanhentumisaika alkavaksi käräjäoikeuden päätöksen ajankohdasta. Avioliiton kumoamista koskevassa asiassa päätöstä voidaan ainakin teoriassa hakea korkeimmasta oikeudesta asti. Ei olisi asianmukaista, että vanhentumisaika kuluisi jo prosessin kestäessä.

Jos vanhentumisesta säädetään, olisi säädettävä myös sen katkeamisajankohdasta. Näyttää asianmukaiselta, että vanhentuminen katkeaisi, kun ositusta toimittamaan haetaan pesänjakajaa. Vanhentumisaajan umpeutuminen ennen osituksen lainvoimaistumista ei siten vaikuttaisi osituksen toimittamiseen, jos pesänjakajan määräämistä on haettu ennen vanhentumisaajan umpeutumista. Katkaisuvaikutuksen tulisi nähdäkseni säilyä, vaikka ositus palautettaisiin moitteen johdosta pesänjakajalle tai osapuolille osituksen uudelleentoimittamista varten.

Avio-oikeuden vanhentuminen jäämistöosituksissa

Lausuntonne:

Perhe- ja perintöoikeudessa on pyritty - tosin pehmein keinoin - siihen, että puolisoiden omaisuutta ei ositettaisi eikä jaettaisi lesken eläessä (AL 103.1 § ja PK 3:1a). Tämän vuoksi ei ole ajateltavissa, että vanhentumisaika kuluisi lesken eläessä. Jos vanhentumisesta säädetään, vanhentumisaika tulisi laskea vasta lesken kuolemasta.

Arviomuistiossa ei kerrota, mikä on se epäkohta, jonka korjaamista vanhentumisajan säätämällä tavoitellaan. Avoimeksi jää sekin, miten esitysehdotus epäkohdan korjaisi. Jos puolisoilla on yhteiset perilliset, vanhentumisaajan säätäminen on vaikutukseton. Jos puolisoiden perillisperilliset ovat erillisiä, omaisuuden erottelu on joka tapauksessa tarpeen, jotta tiedetään, mitä kummankin puolison kuolinpesään kuuluu. Samassa yhteydessä toimitettava tasinkojako, ei siten mainittavasti vaikeuta toimitusta. Jos taas omaisuuden erottelu on kuolinpesien välillä toimitettu toimittamatta samalla tasinkojakoa, tilanne on yleensä ymmärrettävä niin, että osapuolet ovat luopuneet vaatimasta tasinkoa, mikä on mahdollista ositusperusteen synnyttyä. Vanhentumisaajasta ei siten näytä koituvan lisäarvoa.

Vanhentumissääntelystä aiheutuu sitä vastoin haittoja. Vanhentumisaika saattaa johtaa siihen, että testamentintekijän tahto ei toteudu. Tehdessään testamentin esimerkiksi lapsilleen, testamentintekijä ottaa tavallisesti suunnittelunsa pohjaksi tilanteen, joka muodostuu omaisuuden ositusta ja perinnönjakoa koskevien säännösten perusteella. Avio-oikeuden vanhentuminen voi olla sellainen ylättävä seikka, joka muuttaa lopputuloksen toisenlaiseksi kuin testamentintekijä tarkoitti.

Arviomuistiossa ei tarkastella sitä, miten avio-oikeuden vanhentuminen vaikuttaisi perintökaaren 3 luvun mukaisessa jaossa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison nk. toissijaisten perillisten ja lesken perillisten välillä. Tämä jakohan on luonteeltaan kuolinpesien välinen ositus. Jos avio-

oikeuden vanhentumisesta aiotaan säätää, tällaisen tarkastelun tekeminen sitä ennen olisi välttämätöntä.

Soveltuminen omaisuuden erotteluun avopuolisoiden välillä

Lausuntonne:

Arviomuistion ehdotus on mielestäni perusteltu.

Vanhentumisajasta poikkeaminen

Lausuntonne:

Jos vanhentumisajasta säädetään, säännöksen tulee olla dispositiivinen, sillä tilanteeseen ei liity sellaista julkista tai kolmannen intressiä, jonka vuoksi määräajan tulisi olla pakottava. On siis voitava sopia paitsi vanhentumisajan pidentämisestä myös sen lyhentämisestä esimerkiksi osana avioeron varalta tehtävää sopimusta, kun avioero on näköpiirissä. Perheoikeudellisia sopimuksia koskevat yleiset periaatteet, kuten kiello luopua oikeuksista etukäteen eli ennen tilanteen konkretisoitumista, luonnollisesti rajoittavat etukäteen sopimista.

Kysymys sopimukselta vaadittavasta muodosta ei ole yksinkertainen. Arviomuistiossa ehdotettu AL 66 §:ssä säädetyn muodon käyttäminen on sinänsä ymmärrettävä lähtökohta. Toisaalta osituksen lykkäämisestä sovitaan nykyisin myös perintökaaren 24 luvussa tarkoitetuissa sopimuksissa kuolinpesän pitämisestä jakamattomana. Viimeksi mainittu sopimus on vapaamuotoinen, joten vaatimus AL 66 §:ssä säädetyn muodon noudattamisesta voisi muodostaa osapuolille vaikeasti havaittavan ansan.

Avio-oikeuden vanhentumisen vaikutukset

Lausuntonne:

Ositus täytyy määräajaoista riippumatta voida toimittaa puolisoitten omaisuuksien erottelun ja yhteisomistussuhteiden purkamiseksi. Vanhentumisen vaikutukset tulisi siten rajoittaa oikeuteen saada toisen omaisuutta osituksessa. Arviomuistion ehdotukset (s. 18-19) ovat sinänsä kannatettavia, mutta kaikesta ehdotetusta, esimerkiksi siitä, että vanhentumista ei oteta huomioon viran puolesta, ei liene tarvetta säätää. Jos sääntely on dispositiivinen, kuten mielestäni on asianmukaista, on ilman eri säännöstä selvää, että puoliset voivat vanhentumisesta huolimatta niin sopiessaan toimittaa osituksen tasinkojakona.

Olisi tarkoituksenmukaista, että jos vanhentumisesta säädetään, myös omaisuuden vallinnan rajoitukset lakkaavat vanhentumisen ajankohtana. Siitä täytynee säätää erikseen, sillä vallinnan rajoituksilla ei nykyisin ole kytkeä avio-oikeuteen.

Kolmannen osapuolen oikeudet

Lausuntonne:

Ei ole huomautettavaa.

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Lausuntonne:

Ehdotettu pääsääntö on mielestäni kannatettava.

Mitä tulee tilanteisiin, joissa ositusperuste on syntynyt ennen ehdotetun lain voimaantuloa, olisi vielä mietittävä, onko kohtuullista edellyttää, että 10 vuodessa ehditään selvittää kaikki ne tapaukset, joissa jakamatta ja osittamatta on useita päällekkäisiä ja limittäisiä kuolinpesiä. Ehdotetun lain soveltaminen vanhoihin tapauksiin merkitsisi sitä, eri kuolinpesien osuuksia määritettäessä jouduttaisiin siirtymään omaisuuden puolittamisperiaatteesta omistussuhteiden mukaiseen määrittelyyn. Tämä voisi olla paitsi erittäin vaikeaa, myös johtaa suuriin muutoksiin omistusosuuksien suuruuden osalta. Varovaisuusnäkökohta näyttäisi puoltavan sitä, että uudistus ei olisi lainkaan taannehtiva. Se olisi myös perustuslaissa turvatun omaisuudensuojan kannalta ongelmattomin.

Muuta

Lausuntonne:

-

Markku Helin
professori (emeritus) Turun yliopisto